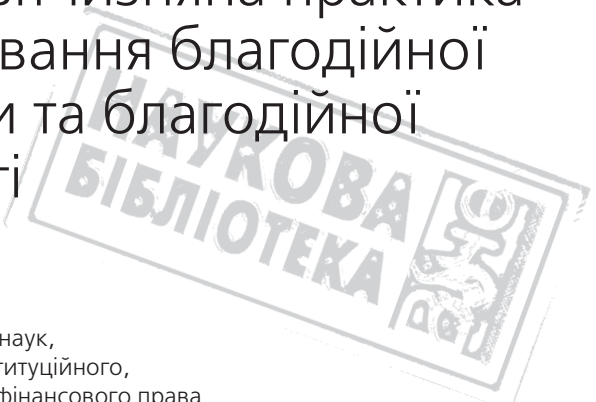

Сучасна вітчизняна практика оподаткування благодійної допомоги та благодійної діяльності

Ярослава БУЗДУГАН,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

14

Розвиток соціально-культурної сфери в Україні нерозривно пов'язаний з проблематикою формування науково обґрунтованої правової та фінансової основи. Ефективна соціальна політика є інструментом реалізації соціальних інтересів суспільства, передумовою досягнення соціальної безпеки як на рівні окремо взятої людини, території, так і держави загалом. Важливим аспектом розвитку соціально-культурної сфери поряд із формуванням нормативної бази є пошук альтернативних джерел фінансування [2, с. 11]. Значним джерелом фінансування соціально-культурної сфери, що дістало подальший розвиток в незалежній Україні й не зменшилося в умовах світової економічної кризи, є фінансова гуманітарна допомога вітчизняних і зарубіжних благодійних організацій, приватних осіб, церковних громад, а також інших громадських об'єднань. У більшості випадків ця допомога полягає у фінансуванні медичних та освітніх закладів, реалізації програм подолання бідності, підтримки тяжкохворих, інвалідів, проведенні благодійних акцій. Новим напрямом діяльності зазначених організацій є фінансова допомога територіальним громадам у реалізації проектів побудови об'єктів соціальної інфраструктури й наданні соціальних послуг. Яскравим прикладом є підготовка до проведення Євро-2012.

За дефіциту бюджетних коштів для адресної фінансової допомоги на етапі здійснення інституціональних ринкових перетворень чи не головним методом патронату благодійної допомоги стає її опосередковане субсидування за допомогою фіскального механізму.

Метою статті є дослідження вітчизняної практики оподаткування благодійної допомоги та благодійної діяльності і визначення пріоритетних спеціальних умов оподаткування як ефективних методів стимулювання активності суб'єктів благодійності.

Зважаючи на складну багатогранну природу податку та притаманну йому розподільно-регулювальну функцію, в процесі реалізації податкової політики необхідно забезпечити використання його регулювального потенціалу для гармонійного поєднання інтересів держави й суспільства. Як засвідчує сучасна світова практика, ефективне податкове регулювання здійснюється завдяки запровадженню спеціальних умов оподаткування.

За словами голови правління Мережі розвитку європейського права Олександра Віннікова, новий Податковий кодекс України дозволяє благодійникам надавати звільнену від оподаткування грошову допомогу будь-яким отримувачам на суму до 6 мінімальних зарплат протягом року. Це близько однієї тисячі доларів. Точну суму можна буде визначити після ухвалення закону про Державний бюджет України на наступний рік. Окрім того, від оподаткування звільнена цільова допомога прийомним сім'ям і дитячим будинкам сімейного типу на суму до 300 тисяч гривень на рік. Доброю новиною для благодійників є скасування так званого мінімального порогу оподаткування, тобто вимог надавати на благодійні пожертви не менш як 2% від річного прибутку підприємств, щоб ці пожертви можна було додати до валових витрат підприємств.

З іншого боку, не можна вважати позитивним зниження «максимального порогу» оподаткування з 5 до 4% річного

прибутку. За цим показником Україна посідає передостаннє місце в Європі. У східноєвропейських країнах від податку звільняються витрати на благодійні пожертви в середньому розмірі 10–20% річного прибутку. Обсяги пожертвувань на Заході не можна порівнювати з українськими. Директор дослідницької організації *Donors Trust* (США) Вітні Бол каже, що основний мотив інтересу до благодійної діяльності в США — можливість зменшити податки на суму пожертвувань. Протягом останніх 45 років розмір щорічних пожертвувань сягає 2% валового національного продукту країни [3, с. 17].

Відповідно до пп. 166.3.2 п. 166.3 ст. 166 Податкового кодексу України платник податку має право додати до податкової знижки суму коштів або вартість майна, які було передано платником податку у вигляді пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям, зареєстрованим в Україні та внесеним до Реєстру неприбуткових організацій та установ, у розмірі, що не перевищує 4% суми його загального оподаткованого доходу за звітний рік [1].

Також під час ухвалення нових «податкових правил» були змінені й податкові кредити для донорів фізичних осіб: раніше від податку звільнялося від 2 до 5% їхнього річного доходу, а нині — від 0 до 4%. Варто зауважити, що тут позитивні зміни не такі важливі, адже надалі сума цього кредиту обмежується заробітною платою, одержаною протягом року. Тому підприємців ця пільга не надто стимулює.

Приємною зміною в Податковому кодексі України є й розширення видів основної діяльності неприбуткових організацій. Зокрема, до них долучено соціальні послуги, в тому числі реабілітаційні, правову допомогу. Порівняно з попереднім проектом кодексу в новому вдалося також залишити екологічну й просвітницьку діяльність.

На практиці сфера послуг розглядається як сукупність багатьох видів діяльності й фактично зводиться до їх переліку. Це зумовлено різноманітністю видів послуг, а також тим, що послуга може супроводжувати-

ся товаром. На думку Ю. Опанашука, послугу слід розглядати як товар особливого виду, діяльність, благо, що задовольняє потреби індивіда, виробництва та суспільства, має споживчу вартість і вартість, результат якої може набувати як матеріальної, так і нематеріальної форми [7, с. 167 – 170].

А щодо соціальних послуг, які надають благодійні організації або деякі благодійники, то, на нашу думку, їх варто розглядати як особливий вид діяльності, благо, що задовольняє потреби окремих індивідів, які опинилися в складному становищі, потреби держави та суспільства загалом, що має споживчу вартість. У результаті здійснення такої соціальної послуги вона набуває матеріальної або нематеріальної форми вираження. Такі соціальні послуги надаються на засадах добровільності, усвідомленості та безоплатності.

Також одним із позитивів варто вважати уточнення щодо ендавментів, тобто фондів, у яких основний капітал інвестується, а доходи витрачаються на благодійну допомогу.

Зокрема, від податку на додану вартість було звільнено цінні папери, які передаються таким ендавментам, що дасть змогу розширити залучення капіталу довгострокової благодійної діяльності. Податковий кодекс скасував комунальний податок, а також збір від проведення місцевих конкурсів та аукціонів, що полегшить їх організацію. Також у кодексі уточнено звільнення від податку на кошти, зібрані під час благодійних гастрольних заходів, тобто концертів, виставок тощо.

До позитивів для благодійної діяльності варто віднести й звільнення від податку на житлову нерухомість сімей, в яких виховується троє дітей і більше (з урахуванням прийомних дітей та дитячих будинків сімейного типу).

Щодо порядку оподаткування неприбуткових організацій Податковим кодексом внесено мало змін. У ньому пропонувано розділити рахунки, на які приймаються звільнені від податку доходи і доходи від господарської діяльності. Як зазначив О. Вінніков, ця норма вже є в чинному Законі України «Про благодійництво та благодійні організації», але досі вона не стосувалася податкових питань.

Згідно із загальноприйнятою міжнародною практикою громадські організації можуть бути звільнені від оподаткування прибутку від певного виду економічної діяльності, яка служить основним цілям цієї організації. Необхідно зазначити, що українське законодавство надає аналогічну пільгу організаціям інвалідів, хоча не зовсім зрозуміло, чому ця пільга не поширюється на інші організації, діяльність яких, наприклад, пов'язана з підтримкою онкохворих дітей.

Ще одним складним питанням є дозвіл на економічну діяльність безпосередньо або через самостійні юридичні особи. В Польщі та Іспанії громадські фонди можуть безпосередньо займатись економічною діяльністю. В цих країнах чистий прибуток організації, що використовується з благодійною метою, не оподатковується [8, с. 37]. Фінансові та матеріальні ресурси – важливі складові, що впливають на ефективну діяльність організацій. Існує певне стереотипне уявлення про те, що українські благодійні організації перебувають у цілковитій залежності від іноземних донорів. Поступово в практику діяльності українських благодійних організацій входить таке поняття, як «залучення місцевих ресурсів». На рівні територіальних громад уже здійснюються більш-менш успішні спроби проводити кампанії із залучення коштів від громадян на різноманітні соціально значущі проекти.

Українське законодавство не дає докладного тлумачення поняття «розподілення майна та доходів». Розподілення майна може бути прямим (виплата частини доходу) або побічним (наприклад, надання послуг членам організації або виплата необґрунтовано високої заробітної плати). Не всі економічні угоди та компенсації посадовим особам мають бути заборонені.

Як свідчить практика, в разі надання некомерційним організаціям будь-яких пільг їхнім «дахом» починають користуватися різні комерційні структури, інтереси яких надто далекі від ідеалів доброчинності та соціального служіння. Такі маніпуляції дискредитують некомерційні організації, тому вони самі мають бути зацікавлені в підтриманні власного позитивного іміджу в очах гро-

мадськості і в державі, що врешті сприятиме створенню прийнятної для їхньої діяльності середовища. Для цього некомерційні організації повинні спрямувати максимум зусиль на зміцнення й розвиток відносин з громадськістю та передусім із засобами масової інформації. Вчені Ю. Крупка та С. Гав'яз слушно зауважують, що саме завдяки максимальній відкритості діяльності некомерційних організацій поліпшиться ставлення до них широкої громадськості й органів влади [4, с. 175].

Зважаючи на викладене, можна дійти висновку, що для розвитку благодійної діяльності в Україні важливим аспектом законодавчого регулювання є стабільність і прозорість умов оподаткування. Для змінення цих умов на краще варто запозичити досвід країн Європи і США. Отже, постає необхідність дослідження специфіки, напрямів та умов модернізації й трансформації оподаткування благодійної діяльності, що відповідає сучасній світовій практиці. Формування законодавчої бази, яка сприятиме активному розвитку благодійності, може, своєю чергою, забезпечити стабільне фінансування галузей соціально-культурної сфери й регіональних та місцевих програм та змінити систему взаємовідносин держави й громадянського суспільства.

Н. Оніщенко зазначає, що правовий розвиток прямує від сваволі й несправедливості до правової регламентованості, юридичної захищеності свобод, тобто до правової держави. Головне завдання права – забезпечити справедливі взаємовідносини людей, що живуть у державно-організованому суспільстві й прагнуть усвідомленого справедливого правопорядку. Право не лише співвідноситься з інтересами, цінностями – підставами суспільної оцінки права, а й сприймає їх, забезпечуючи тим самим власне сприйняття, тобто правові (правопізнавальні) конструкції за змістом багато в чому повинні збігатися з іншими соціальними орієнтирами й регуляторами [5, с. 245]. Саме запровадження права в систему соціальних регуляторів, відповідна нормотактика на певному етапі розвитку забезпечують підвищення його суспільної значущості, цінності й ефективності як однієї з форм вираження й самостійного універсального засобу задоволення потреб та інтересів індивідів і соціальних структур [6, с. 22].

Відповідно, правові норми, які регулюють відносини особи, суспільних формувань та держави, мають розроблятися з урахуванням численних нормативно-правових актів і міжнародних документів, до яких приєдналася Україна. Це дає змогу проаналізувати, якою мірою вітчизняне законодавство, що регулює діяльність благодійних організацій, відповідає загальноновизнаним світовим стандартам, прогнозувати напрями вдосконалення правового регулювання у сфері благодійності. □

Джерела

1. Податковий кодекс України: від 2 грудня 2010 року № 2755–VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92.
2. Буздуган Я. М. Правові й організаційні проблеми та перспективи розвитку благодійної діяльності в Україні // Підприємництво, господарство і право – 2011. – № 1. – С. 11–14.
3. Городня О. Новий податковий кодекс усміхнувся благодійникам // Соціальна політика. – 2010. – № 7–8. – С. 17.
4. Крупка Ю. М., Гав'яз О. М. Правове регулювання комерційної господарської діяльності: Навч. посібн. – К.: Атіка, 2008. – С. 174–175.
5. Оніщенко Н. М. Правова система та інші правопізнавальні конструкції: співвідношення та взаємообумовленість // Порівняльне правознавство (теоретико-правове дослідження): Монографія – К.: Фенікс, 2007. – С. 240–255.
6. Оніщенко Н. М. Інформаційно-правовий простір: проблеми формування, розвитку, аналіз позитивних і негативних впливів на правосвідомість суспільства та особистості // Віче. – 2012. – № 17. – С. 20–23.
7. Опанашук Ю. Індустрія гостинності: суть, зміст і характерні особливості // Підприємництво, господарство і право – 2008. – № 8. С. 167–170.
8. Сидоренко О. Громадські і благодійні організації в Україні // Перехрестя. – 1998. – № 2(7). – С. 37–39.